

Аналіз фінансових результатів

1. Утворення і використання прибутку на підприємстві

Прибуток є метою і кінцевим фінансовим результатом діяльності підприємства.

Діяльність організації не обов'язково прибуткова: напевно, немає жодної компанії у світі, що не мала б у своїй історії хоча б короткочасних спадів, що виражаються збитками. Інакше кажучи, характеризуючи результативність діяльності підприємства, вірніше було б говорити не про прибуток, а про фінансовий результат. Але очевидно, що збиткова діяльність у бізнесі не може мати довгостроковий характер, оскільки збиток означає зменшення інвестованого власниками капіталу, що врешті-решт приведе до ліквідації цього підприємства. У літературі описані кілька підходів до визначення прибутку. Два з них (економічний і бухгалтерський) є базовими.

1. Прибуток (збиток) – це приріст (зменшення) капіталу власників, що мало місце в звітному періоді – це прибуток економічний. При реалізації алгоритму розрахунку прибутку можливі два варіанти: 1) економічний; 2) бухгалтерський. Економічний варіант розрахунку припускає оцінку капіталу власників на основі ринкових цін, тому застосується для підприємств, акції яких котируються на ринку. Різниця між значенням капіталізації на кінець і початок звітної періоду є прибутком власників, яку можна уособлювати з прибутком самої компанії за даний період. Бухгалтерський варіант розрахунку припускає складання ліквідаційних балансів на початок і кінець звітної періоду. Під ліквідаційним балансом розуміється баланс, у якому будуть використані оцінки активів за цінами їх можливого продажу.

У такому разі вартість чистих активів збігається з величиною капіталу власників, що визначається на початок і кінець звітної періоду.

2. Прибуток – це позитивна різниця між доходами комерційної організації, що розуміються як збільшення сукупної вартісної оцінки її

активів, що супроводжується збільшенням капіталу власників, і її витратами, що розуміються як зниження сукупної вартості оцінки активів, що супроводжується зменшенням капіталу власників, за винятком результатів операцій, пов'язаних з навмисною зміною цього капіталу.

Прибуток дозволяє забезпечувати виконання підприємством зобов'язань перед бюджетом, банками, постачальниками і споживачами й іншими організаціями, фінансувати витрати на розвиток науки і техніки, технічне переозброєння, реконструкцію і розширення діючих виробництв, соціальний розвиток і підвищення ефективності виробництва.

Створення правильних співвідношень при розподілі прибутку між основними напрямками забезпечується ефективністю і реальністю основної пропорції – між споживанням і нагромадженням. Саме ця пропорція є основною гарантією посилення матеріальної зацікавленості й відповідальності підприємств у підвищенні ефективності виробництва.

Задачі аналізу розподілу прибутку залежать від того, внутрішній він чи зовнішній. При внутрішньому аналізі основною задачею є вишукування резервів зростання чистого прибутку. Для її розв'язання в процесі аналізу вивчається наступне:

- формування оподаткованого прибутку;
- фактори формування і динаміка податків;
- пропорції і конкретні напрямки розподілу прибутку, а також шляхи найбільш раціонального розміщення створеного прибутку;
- фактори формування, розподілу і використання чистого прибутку.

До впровадження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (П(С)БО) для аналізу використовувалися наступні види прибутку:

- балансовий;
- оподатковуваний;
- пільговий (неоподатковуваний);
- такий, що залишається в розпорядженні підприємства;
- чистий.

Після впровадження П(С)БО основними аналітичними показниками прибутковості підприємства є:

- валовий прибуток (дохід чи збиток);
- прибуток (збиток) від операційної (основної) діяльності;
- прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування;
- прибуток (збиток) від звичайної діяльності;
- надприбуток (збиток);
- чистий прибуток (збиток);
- оподатковуваний прибуток;
- пільговий прибуток (не оподатковувана податками);

Порядок формування і використання цих видів прибутку визначається П(С)БО 3 і формою 2 бухгалтерської звітності «Звіт про фінансові результати». Послідовність формування кінцевого фінансового результату подана на рис. 1.

2. Фактори, що впливають на розмір прибутку підприємства

Для успішного розвитку економіки будь-якого підприємства необхідно вивчати співвідношення обсягу виробництва (реалізації) продукції з витратами і прибутком.

Це співвідношення аналізується для дослідження комплексу причинно-наслідкових взаємозв'язків найважливіших показників кінцевих результатів діяльності підприємства, наукового обґрунтування управлінських рішень.

У процесі аналізу зважуються наступні основні задачі: розраховується обсяг реалізації, при якому забезпечується повне покриття витрат підприємства, тобто рівень («точка») беззбитковості (окупності):

- обчислюється обсяг реалізації, що забезпечує, за інших рівних умов, одержання необхідної підприємству суми прибутку;
- дається аналітична оцінка обсягу реалізації, при якому підприємство може бути конкурентоспроможним на ринку, тобто розрахунок зони безпеки.

Вивчення співвідношення здійснюється у визначеному значущому діапазоні ділової активності, тобто в реально властивому даному підприємству мінімальному і максимальному обсязі виробництва, при якому буде вивчатися співвідношення витрат із прибутком. Теоретично абсолютно максимальною границею ділової активності може бути проектна потужність, забезпечена відповідною технологією, сировиною, матеріалами, устаткуванням, енергією, трудовими ресурсами. Реально максимальний розмір обсягу виробництва буває нижчим за проектний через низку обставин.

Мінімальна межа обсягу виробництва може бути визначена на рівні підтримки мінімальної працездатності основних видів технологічного устаткування.

Аналіз може проводитися не тільки в рамках абсолютно максимального й абсолютно мінімального обсягу виробництва. Значущість рівня показників ділової активності для аналізу задається незмінністю витрат у межах визначеного діапазону обсягу виробництва.

Передбачається, що для кожного підприємства характерні свої межі ділової активності, усередині яких існує відповідність між обсягом продукції, витратами і прибутком. Як показники ділової активності можуть використовуватися:

- натуральні – виробництво (реалізація) продукції в штуках, тоннах, квадратних метрах і т.д.;
- трудові – технологічна трудомісткість виробництва виробів;
- вартісні – обсяг реалізації у відпускних цінах;
- відносні – коефіцієнт (відсоток) використання виробничої потужності;
- інші.

Визначальним у виборі показників є специфіка галузі.

При аналізі прибутку планові показники витрат (собівартість) товарної продукції і прибуток коригуються на коефіцієнт зміни обсягу реалізації продукції. Отримані розмір планового, скоригованого і фактичного прибутку порівнюються між собою. У разі наявності відхилень виявляються наступні зміни, що впливають на розміри цих відхилень:

- обсягу реалізації продукції;
- структури реалізованої продукції;
- собівартості товарної (реалізованої) продукції;
- цін на реалізовану товарну продукцію.

Вплив факторів на зміну прибутку визначається таким способом (у порядку перерахування):

- множенням планового прибутку на коефіцієнт перевиконання плану за обсягом реалізації в оптових цінах підприємства;
- як різниця між плановим прибутком скоригована на коефіцієнт зміни обсягу продукції за плановими оптовими цінами підприємства і плановим прибутком, скоригована на коефіцієнт зміни обсягу продукції за повною плановою собівартістю;

- як різниця між плановою собівартістю, скоригованої на фактичну реалізацію продукції, і повною фактичною собівартістю;
- як різниця між сумами фактичного виторгу від реалізації, розрахованими за діючими і плановими цінами.

3. Аналіз показників рентабельності виробництва

Абсолютний показник прибутку недостатньо повно характеризує ефективність діяльності підприємства. Відносним показником, що визначає фінансові результати щодо понесених витрат є показник рентабельності.

Загальний розрахунок показників рентабельності – це відношення прибутку до витрат. Ці показники можуть мати дві форми:

- 1) бруто, якщо в чисельнику використовується прибуток перед сплатою податку;
- 2) нетто, якщо в чисельнику використовується чистий прибуток.

Показники рентабельності – бруто

1. Рівень загальної рентабельності підприємства дорівнює відношенню прибутку перед сплатою податку до суми середньорічної вартості основних фондів і нормованих оборотних коштів.

Аналіз цього показника здійснюється шляхом порівняння його рівня за звітний, плановий період і за попередній рік.

При виявленні відхилень визначається вплив наступних факторів:

- а) зміна прибутку;
- б) зміна вартості основних фондів;
- в) зміна вартості нормованих оборотних коштів.

2. Рентабельність продукції дорівнює відношенню прибутку від реалізації продукції до повної собівартості.

Фактори, що впливають на зміну цього показника:

- а) асортиментні зрушення в структурі реалізованої продукції;

б) зміна собівартості реалізованої продукції;

в) зміна оптових цін.

3. Рентабельність окремих видів виробів дорівнює відношенню прибутку від кожного виду виробу до повної собівартості.

Фактори, що впливають на зміну цього показника:

а) зміна собівартості;

б) зміна ціни.

Показники рентабельності – нетто

1. Показник рентабельності продажів (коефіцієнт граничного рівня чистого прибутку) дорівнює відношенню чистого прибутку до обсягу продажів.

2. Показник рентабельності майна (коефіцієнт віддачі виробничих активів) дорівнює відношенню чистого прибутку до вартості майна підприємства. Вартість майна береться власна і позикова, тобто сума балансу.

3. Прибутковість (рентабельність) власного капіталу дорівнює відношенню чистого прибутку до власного капіталу (1 розділ пасиву балансу).

4. Показники рентабельності позикового капіталу визначається відношенням чистого прибутку до позикового капіталу (2-5 розділи пасиву балансу).

5. Показники рентабельності окремих видів капіталів:

1) Показник прибутковості на одиницю чи акції паю визначається відношенням чистого прибутку до числа акцій (паїв).

2) Показник дивідендів на одну акцію чи одиницю паю дорівнює відношенню суми нарахованих дивідендів до числа акцій (паїв).

3) Ринкова ціна акцій чи паю дорівнює відношенню ринкової вартості акції чи паю до прибутку на акцію чи пай.

Оскільки основним фактором підвищення рентабельності окремого виробу є зниження собівартості його виготовлення, головна увага має бути приділена аналізу причин її зміни за статтями калькуляції, одночасно приділяється увага вивченню правильності формування цін.

Узагальнюючі показники ефекту визначають значення показників ефективності. Узагальнюючим показником ефекту, що має відношення до всіх активів, є операційний прибуток. Оскільки саме з цього джерела одержують свою частку основні учасники (акціонери, держава й ін.), операційний прибуток поділяється між ними. Довгострокові інвестиції надані інвесторами (акціонерами й ін.), тому з капіталом варто порівняти одержуваний ними регулярний дохід (відсотки до одержання і прибуток, доступна до розподілу серед власників). Відповідно до капіталу, наданому окремими групами інвесторів, необхідно порівняти одержуваний ними регулярний дохід. У цьому полягає логіка побудови всіх коефіцієнтів рентабельності інвестицій (капіталу). При цьому бажано, щоб оцінка активів (капіталу) була не моментною, тобто була б середньою. Це пов'язано з тим, що методологічно більш правильно використовувати середні оцінки.

Література

1. Абрютина Н.А., Грачёв И.В. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия. – М.: Дело и сервис, 2008. – 256 с.
2. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие для вузов / П.П. Табурчак, А.Е. Викуленко, Л.А. Овчинникова и др.; Под ред. П.П. Табурчака, В.М. Тумина, М.С. Сапрыкина. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 352 с.
3. Анализ хозяйственной деятельности в промышленности: Учебник / Н.А. Русак, В.И. Стражев, О.Ф. Мигун и др.; Под общ. ред. В.И. Стражева. – 3-е изд. – Мн.: Вышэйш. шк., 2009. – 386 с.
4. Аналіз господарської діяльності промислового підприємства: Зб. задач / За ред. С.І. Шкарабана. – Тернопіль: ТАНГ, 2009. – 79 с.
5. Андрейчиков А.В., Андрейчикова О.Н. Анализ, синтез, планирование решений в экономике. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 368 с.